

Helsinki

Terveysriskien huomioiminen päiväkotien ja koulujen kota- ja metsätoiminnassa

Sisältö

Kota- ja metsätoimintaan liittyy terveyshyötyjen lisäksi myös riskejä	3
Omavalvonta terveydensuojelussa	4
Toiminnan riskitekijöiden määrittely ja arviointi	4
Terveydensuojelulain mukaiset toiminnan edellytykset	5
Elintarvikkeiden tarjoilu kodassa	6
Puunpoltto: terveysvaikutukset ja ohjeet	7
Puun polttamisen aiheuttamat haitat	7
Puunpolttotavoilla vaikutusta päästöjen muodostumiseen	8
Puhtaamman puunpolton ohjeet	8
Tarvitseeko kota rakentamisluvan?	9
Yhteystiedot	9

Tämä ohje on tarkoitettu Helsingin kaupungin ja yksityisten palveluntuottajien päiväkodeille ja kouluille omavalvonnan tueksi. Ohjeessa käsitellään riskejä terveydensuojelun näkökulmasta. Ohje on laadittu ensisijaisesti kotatoimintaan, mutta on sovellettavissa myös metsätoimintaan.

Kannen kuva: Raisa Ranta

Kuvitukset: Lotta Henriksson

Ohje julkaistu 3/2026

Kota- ja metsätoimintaan liittyy terveyshyötyjen lisäksi myös riskejä

Kota- ja metsätoiminta ovat houkuttelevia erityisesti lapsille järjestettävän toiminnan muotoja. Ulkona toimimiseen liittyy monia terveyshyötyjä, ja ulkoalueet ovat mielenkiintoisia ja runsaasti virikkeitä tarjoavia oppimis- ja leikkiympäristöjä.

Kotatoiminnalla tarkoitetaan opetus- ja varhaiskasvatustoimintaa, jonka käytössä on kotarakennus tai vastaava ja kotaa käytetään päivittäin tai lähes päivittäin esimerkiksi ruokailuun, lepäämiseen tai muihin aktiviteetteihin, kuten lukuhetkiin. Kotarakennus voi sisältää tulisijan, mutta se voi olla myös kylmä tai sitä voidaan lämmittää muilla tavoin. Kotarakennuksen lisäksi käytössä voi olla myös ulko-wc-tilat. Metsätoiminnassa järjestetään päivittäin tai lähes päivittäin retkiä vaihteleviin retkikohteisiin, eikä käytössä välttämättä ole yhtä tiettyä tukikohtaa tai wc-tiloja. Ruokailu, lepääminen ja wc-asiointi järjestetään ulkona. Kota- ja metsätoiminnassa voidaan ulkoilla koko päivä tai vain osan aikaa päivästä.

Kota- ja metsätoiminta ei ole kuitenkaan lasten terveyden kannalta täysin riskitöntä. Riskin terveydelle voivat aiheuttaa esimerkiksi puun poltosta aiheutuvat päästöt, puutteelliset lämpöolosuhteet tai puutteellinen hygienia. Riskin toteutumisen todennäköisyys kasvaa altistumisen myötä, minkä vuoksi on suositeltavaa rajoittaa altistumista ja järjestää toiminta satunnaisena virkistyskäyttönä tai hallita riskejä toiminnan järjestelyillä. Esimerkiksi puolipäiväinen toiminta voi mahdollistaa ruokailun ja wc-käynnit sisätiloissa, jolloin hygieniaan liittyvä riski pienenee.

Myös turvallisuusriskit tulee huomioida toiminnan järjestämisessä. Niitä aiheuttavat esimerkiksi tulen käyttö ja puissa kiipeily.

Omavalvonta terveydensuojelussa

Omavalvonnalla tarkoitetaan oman toiminnan ja sen riskien tuntemista sekä riskien hallintaa. Sen tavoitteena on estää terveyshaittojen aiheutuminen.

Terveydensuojelun omavalvonnassa keskitytään terveyshaittaa aiheuttaviin riskeihin ja riskiä tarkastellaan ensisijaisesti asiakkaan eli lapsen näkökulmasta. Toiminnasta ei saa aiheutua haittaa myöskään ympäristöön, lähialueen asukkaille tai samassa pihapiirissä olevan koulun oppilaille.

Riskinarvioinnissa riski kuvataan, arvioidaan sen suuruus, suunnitellaan sille hallintakeinot ja seuranta. Riskinarvioinnin voi sisällyttää omavalvontasuunnitelmaan.

Toiminnan riskitekijöiden määrittely ja arviointi

Riskinarvioinnissa tulee kiinnittää huomiota ainakin seuraaviin asioihin, kun määritetään riskitekijöitä, riskin suuruutta, riskinhallintakeinoja ja niiden toimivuuden seurantaa:

- **Toiminta:** kohderyhmä ja sen mahdollinen vaihtuvuus, toiminta-ajat, toiminnan toistuvuus ja kausiluonteisuus/ympärivuotisuus, toimintaan kuuluvat toiminnot (ruokailu, lepo, wc-asiointi)
- **Kota:** rakennuksen lämmöneristävyys, lämmitysmuoto, rakenteiden kunto (kosteus- ja mikrobivauriot), ilmanvaihto
- **Lämmitysmuotona puunpoltto:** puun säilytys, tulisijan sytytys, tulen ylläpito, lämmitysajat
- **Lämmityksestä aiheutuvat ympäristöhaitat (jos puunpoltoa):** asutuksen ja herkille ryhmille (lapset, vanhukset, sairaat) suunnattujen palvelujen läheisyys, savun kulkeutuminen ympäristöön ja ilmanvaihdon kautta sisätiloihin
- **Sääolosuhteet:** sääolosuhteiden vaikutus savun kulkeutumiseen tulisijan ympäristöön, toiminnan järjestäminen erilaisissa sääolosuhteissa (lämpötila, sateisuus, tuulisuus), UV
- **Muut käytössä olevat tilat:** riittävät ja asianmukaiset sisätilat ja wc-tilat, tilojen sijainti suhteessa järjestettävään toimintaan, sääolosuhteiden ja toiminnan etäisyyden vaikutus muiden tilojen käyttöön
- **Elintarvikehygieniä:** ruokien (ml. eväät) kuljetus ja säilytys, ruuan valmistus "kenttäolosuhteissa"
- **Tartuntataudit ja loiset:** käsihygienian ylläpito wc-asiointiin, ruokailun ja ruuan jakelun yhteydessä, lepäämisessä käytettävien tekstiilien (esim. makuupussit, tyynyt) ja käytössä olevien tavaroiden säilytys ja puhdistus, punkit
- **Jätehuolto:** jätteiden lajittelu, ulosteiden käsittely ja kuljetus

Terveydensuojelulain mukaiset toiminnan edellytykset

Ennen toiminnan aloittamista tai muutosta toiminnanharjoittajan tulee omavalvonnassaan varmistua, ettei muutoksesta aiheudu terveydensuojelulain tarkoittamaa terveyshaittaa. Toimintaa varten tarvitaan ajantasainen omavalvontasuunnitelma, johon on kuvattu tunnistetut terveysriskit ja niiden hallintakeinot.

Erityistä huomioitavaa tilojen osalta:

- Käytössä tulee olla aina riittävät sisätilat, jotta muutokset toiminnassa ovat esimerkiksi muuttuvien sääolosuhteiden vuoksi mahdollisia.
- Käytössä tulee olla riittävä määrä wc-tiloja ulkona tai sisätiloissa.
- Kädet tulee voida pestä ennen ruokailua. Käsienpesu on suositeltavaa myös wc-käyntien jälkeen. Pelkästään käsihuuhteen käytöllä ei voi varmistaa riittävää käsihygieniaa, koska käsihuuhte ei ole tehokas mm. noroviruksen ehkäisyssä.
- Käsienpesuun tulee olla juoksevaa lämmintä vettä, nestesaippuaa ja hygieeninen käsienkuivausmahdollisuus. Käsienpesuvesiä voi imeyttää maahan vähäisiä määriä, jos se ei aiheuta haittaa ympäristölle tai maanomistajalle. Käsienpesuvesiä ei saa päästää puroon tai muuhunkaan vesistöön.

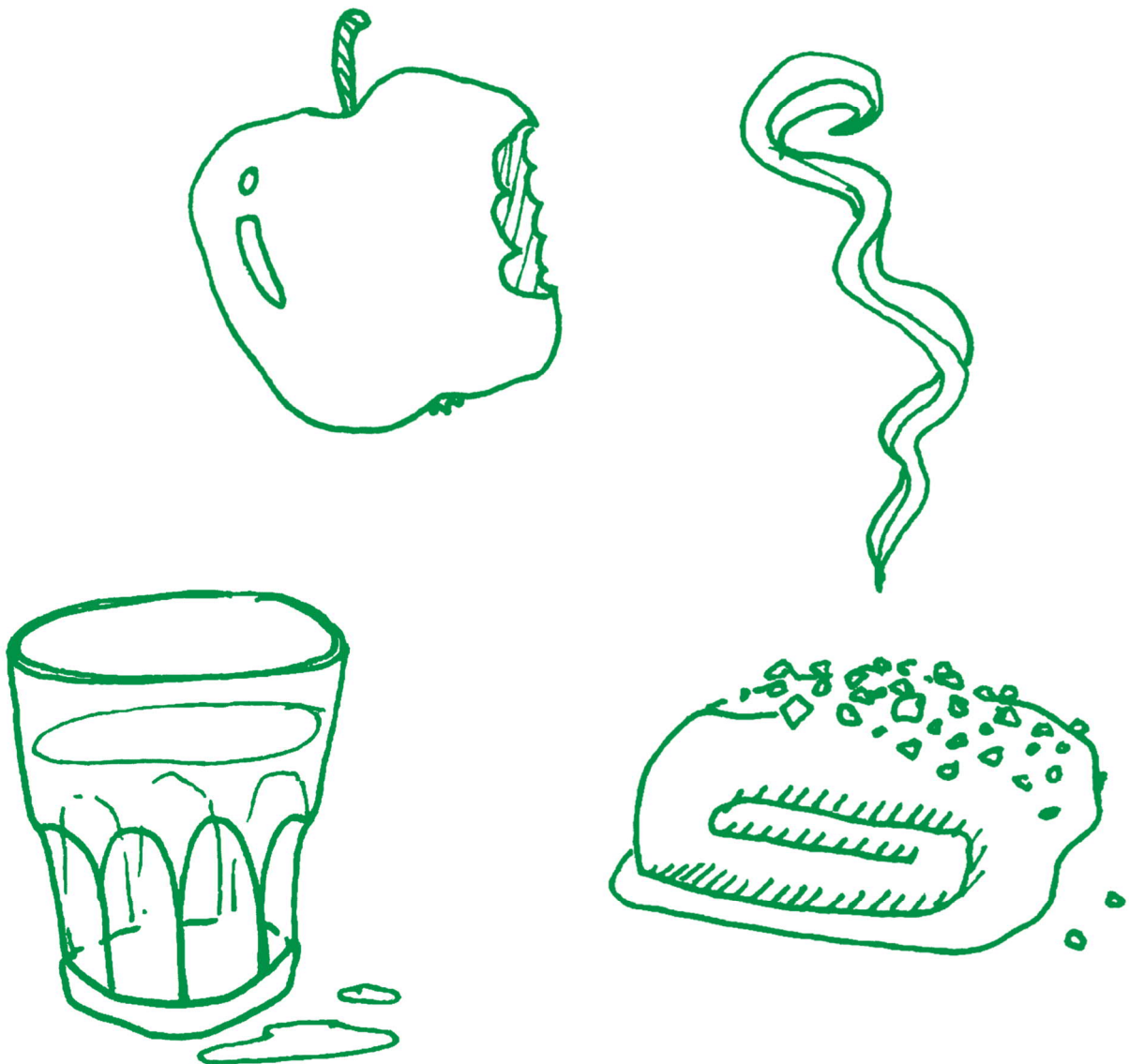
Toiminnasta syntyvät jätteet tulee lajitella jätelain ja jätehuoltomääräysten mukaisesti. Jos wc-asiointia varten ei ole käytössä wc-tilaa, tulee toiminnassa huolehtia ulosteiden keräämisestä ja toimittamisesta asianmukaiseen jätehuoltoon. Pieniä ja hyvin pakattuja ulostemääriä, kuten kertakäyttövaippoja, voi laittaa sekajäteastiaan. Voimassa olevat ohjeet jätehuollosta voi tarkistaa Helsingin seudun ympäristöpalveluista (HSY). Ulosteita ei saa jättää muiden omistamille kiinteistöille tai haudata maahan. Wc-asiointia varten voi rakentaa myös asianmukaisen kompostikäymälän, jos reunaehdot sille täyttyvät.

Elintarvikkeiden tarjoilu kodassa

Suunniteltaessa elintarvikkeiden tarjoilua kodassa tai ulkona, on hyvä olla yhteydessä elintarvikevalvontaan toiminnan asianmukaisen toteuttamisen varmistamiseksi.

Yleisesti kodan varustuksesta riippuu, mitä elintarviketoimintaa voi tehdä. Lähtökohtaisesti elintarvikkeet tulee esikäsitellä/valmistaa valmiiksi asianmukaisesti varustellussa elintarvikehuoneistossa, jolloin paikan päällä tehtäväksi jää vain mahdollinen kuumennus ja/tai annosten tarjoilu. Ulkona/kodassa tulee noudattaa hyvää elintarvikehygieniaa mm. huolehtimalla elintarvikkeiden suojauksesta, mahdollisista kylmä- ja kuumasäilytyslämpötiloista sekä käsihygieniasta. Elintarviketoiminnalle on usein tarpeen olla myös tukitila.

Toiminnan toteutusta ja riskien hallintaa on tarpeen kuvata omavalvonnalla.

Puunpoltto: terveysvaikutukset ja ohjeet

Puun polttamisen aiheuttamat haitat

Puun polttaminen tulisijoissa aiheuttaa savua eli päästöjä ilmaan. Päästöt sisältävät mm. hiukkasia, häkää, hiilivetyjä ja mustaa hiiltä sekä polysyklisiä aromaattisia yhdisteitä, kuten bentso(a)pyreeniä. Ne ovat haitallisia ihmisten terveydelle ja myös vähentävät viihtyisyyttä.

Hiukkasten aiheuttamia yleisimpiä haittoja ovat ärsytysoireet kuten kurkkukipu, yskä ja hengenahdistus. Ärsytysoireille herkimpiä ovat astmaa ja keuhkohtaumatautia sairastavat sekä alle kouluikäiset lapset. Oireita voi syntyä jo lyhytaikaisesta altistuksesta. Runsaasta puunpoltosta syntyvät korkeat hiukkaspitoisuudet voivat johtaa sydän- ja hengityssairailta vakavampienkin oireiden lisääntymiseen ja voimistumiseen. Pitkään jatkuva, useita vuosia tai vuosikymmeniä kestävä altistuminen kohottaa riskiä sairastua kroonisiin sydän- ja hengitystiesairauksiin. Lisäksi väestötason tutkimuksissa korkeat päivittäiset pitoisuustasot on yhdistetty lisääntyneeseen kuolleisuuteen.

Savut leviävät helposti melko kauas. Puun poltosta ei saa aiheutua kohtuutonta haittaa naapureille eikä lähiympäristölle. Savujen leviämiseen ja laimenemiseen vaikuttavat muun muassa tuulen suunta ja nopeus, yleinen säätila, maastonmuodot sekä rakennusten sijainti ja piipun korkeus. Eniten savuista aiheutuu ongelmia tiiviisti rakennetuilla alueilla. Erityisesti heikkotuulisen ja selkeän yön jälkeen maanpinnan lähelle voi muodostua inversio, jolloin ilmamassat eivät pääse pystysuunnassa sekoittumaan. Tällöin päästöt jäävät leijumaan matalalle ja tunkeutuvat myös rakennuksiin sisälle.

Päiväkodeissa ja kouluissa on huomioitava, etteivät pihalla ulkoilevat lapset altistu savulle. Lisäksi on estettävä savun kulkeutuminen päiväkodin tai koulun ilmanottoaukkoihin ja sitä kautta sisälle. Kodassa myös sisällä oleskelevat altistuvat savulle, erityisesti sytytysvaiheessa ja puita lisättäessä.

Puunpolttotavoilla vaikutusta päästöjen muodostumiseen

Palamisesta aiheutuu aina päästöjä, vaikka palaminen olisi täydellistä. Polttotavoilla on kuitenkin suuri vaikutus päästöjen määrään ja koostumukseen. Haitallisia päästöjä syntyy erityisesti, jos poltetaan jätteitä tai märkää puuta. Huonon polton päästöt ovat monikertaiset verrattuna taitavaan kuivan puun polttoon hyvässä tulisijassa.

Helsingin ympäristönsuojelumääräysten mukaan jätteiden hävittäminen polttamalla on kielletty. Risujen, hakkuutähteiden, lehtien ja muun puutarhajätteen avopoltto mukaan lukien polttaminen tynnyrissä tai muussa astiassa on kielletty.

Puhtaamman puunpolton ohjeet

- Polta vain puhdasta ja kuivaa puuta. Puun varastointi on hoidettava asianmukaisesti siten, että se säilyy kuivana. Tuulettuva puuvaja on suositeltava.
- Älä polta roskia tai jätteitä.
- Noudata tulisijan valmistajan ohjeita puiden latomisesta, sytyttämisestä, ilman säätämisestä ja puiden lisäämisestä.
- Vältä kitupoltoa eli tilannetta, jossa palaminen ei saa riittävästi ilmaa.
- Tarkkaile savua ja sen väriä. Näkymätön savu kertoo, että palaminen on vähäpäästöisempää, mutta päästötöntä se ei ole.

Lisätietoja:

Helsingin seudun ympäristöpalvelut:

<https://www.hsy.fi/poltapuhtaasti/tulisijan-kaytto/>

Opas puun polttoon:

https://niini.fi/wp-content/uploads/2021/02/HSY141_Opas_puunpoltoon.pdf

THL: <https://thl.fi/aiheet/ymparistoterveys/ilmansaasteet/puunpoltto>

Tarvitseeko kota rakentamisluvan?

Lähtökohtaisesti alle 30 neliömetrin rakennuskohteet eivät vaadi rakentamislupaa, ellei kyseessä ole asuinrakennus. Kaikelle rakentamiselle tulee kuitenkin olla rakennusoikeutta, joka määräytyy asemakaavassa tai rakennusjärjestyksessä. Lisäksi rakentamiseen ja siihen liittyvää muuta lainsäädäntöä on noudatettava, vaikka rakentamislupaa ei vaadittaisi.

Rakennushankkeeseen ryhtyvän (ja rakennuskohteen suunnittelijoiden) vastuulla on siis huolehtia, että:

- kohteelle on rakennusoikeutta,
- rakentamisen sekä kohteeseen muuten liittyvää lainsäädäntöä ja määräyksiä noudatetaan (asemakaava, rakennusjärjestys, rakennuslaki ja rakentamismääräykset sekä hyvä rakentamistapa),
- rakennus soveltuu ympäristöönsä (Rakentamislaki 751/2023 5 §).

Jos rakennusoikeutta ei ole, rakennushankkeeseen ryhtyvän on haettava sitä erillisellä päätöksellä. Päätöksen rakennusoikeudesta tekee tapauksen mukaan asemakaavoitus tai rakennusvalvonta.

Yhteystiedot

Terveystieteiden tutkimuskeskus: kymp.terveydensuojelu@hel.fi

Elintarvikevalvonta: kymp.elintarviketurvallisuus@hel.fi

Ympäristöseuranta- ja valvonta (jätehuolto, jätevedet): kymp.ymparistovalvonta@hel.fi

Ympäristönsuojelu- ja ohjaus (puunpoltto): kymp.ymparistovaikutukset@hel.fi

Rakennusvalvonta: (Helsingin karttapalvelu ja Lupapiste)

<https://www.hel.fi/fi/kaupunkiymparisto-ja-liikenne/tontit-ja-rakentamisen-luvat/yhteystiedot-rakennusvalvonta-tontit-ja-lupa-asiat>

Helsinki

